

LBRIS

We know
books

MARY ANN CAWS

**PABLO
PICASSO**

Traducere din limba engleză
IOANA NICOLAE

LITERA
București

CUPRINS

Introducere de Arthur C. Danto	7
1 Introducere	11
2 Picasso, spaniolul	23
3 Paris: Bateau-Lavoir	39
4 <i>Domnișoarele din Avignon</i> și începuturile cubismului	59
5 Cubismul poetic	77
6 Baletetele rusești	103
7 Suprarealismul	129
8 <i>Guernica</i> și Partidul	159
9 Sudul Franței	167
10 Concluzie	183
Note	189
Bibliografie selectivă	203
Mulțumiri	208

2

PICASSO, SPANIOLUL

Reprezintă Spania în exil...¹

Picasso, către soții Cottoli

Pablo Ruiz Picasso, primul copil al lui Don José Ruiz Blasco și al Doñei Maria Picasso y López, s-a născut pe 25 octombrie 1881 în Málaga, unde tatăl său predă desenul la Școala de Arte Plastice. I-au urmat două surori, Lola (1884) și Concepción (Conchita, 1887). După ce tatăl și-a mutat familia în orașul de coastă La Coruña, unde predă la școala gimnazială, Conchita a murit, în 1895, de difterie, pe când Picasso avea treisprezece ani. Jurase ca, dacă ea supraviețuia, să renunțe la pictură.² Un sentiment tragic al vieții, precum în clasică lucrare a filosofului spaniol Miguel de Unamuno, *Despre sentimentul tragic al vieții* (*Del sentimiento trágico de la vida*, 1913), l-a însoțit pe Picasso toată viața, în toate prietenii joviale și în toate jocurile sale. În pofida multor ani petrecuți în Franța, de la pelerinajele timpurii din 1900, alături de prietenul său Casagemas, la stabilirea definitivă la Paris, la început cu Max Jacob și apoi la Bateau-Lavoir, și în toate locațiile care au urmat, până la moartea sa în Mougins, Picasso s-a considerat întotdeauna

spaniol. „Yo, Picasso“ nu a fost niciodată francez, și se semna „Picasso, artist-pictor spaniol“ („Picasso artist-peintre espagnol“). S-au spus multe despre natura eminentamente spaniolă a lui Picasso și despre mutarea lui, un fel de exil autoimpus, mai întâi la Paris, și apoi în sudul Franței, ca o zăbovire la granița cu Spania, tânjind mereu la reîntoarcere, la fel ca Goya, cu care este atât de des comparat. Și-a găsit de timpuriu locul în Barcelona, pe care a frecventat-o asiduu. Ramón Gómez de la Serna, în analiza sa despre această perioadă, intitulată *Completa y verídica historia de Picasso y el Cubismo (Istoria completă și adevărată a lui Picasso și a cubismului)*, din 1975, evidențiază convergența multor elemente recognoscibile, printre care conștiința fundamental spaniolă a lui Picasso – „maur spaniol, și creștin maur, și cetățean roman, și insondabila Iberie“; acestea erau cele patru gene care se potențau reciproc. O asemenea diversitate compozițională explică în bună parte renumele mondial al lui Picasso: pictorul cu o imensă varietate de stiluri avea o descendență extrem de variată.

Niciodată nu a existat vreo îndoială în privința talentului său: de la o vârstă fragedă a triumfat la toate examenele din toate academiile de artă, terminând perfect într-o zi ceea ce altora le lua o săptămână să facă prost. Nici Picasso nu s-a îndoit vreodată de talentul său: „Yo soy el rey“. La Școala de Arte Plastice din La Coruña, a urmat întâi cursul de desen și ornament, apoi pe cel de desen figurativ, și și-a păstrat toate jurnalele de atunci, cu caricaturi și desene după mulaje din ghips, semnate P. Ruiz. Mai târziu a renunțat la numele tatălui, Ruiz, păstrându-l pe cel al mamei,

Picasso. Conform unei anecdote, la un moment dat tatăl i-a cedat paleta de culori, pensulele și vopselele, recunoscându-i superioritatea artistică. Picasso nu l-a contrazis.

În 1895, în timpul unei călătorii la Madrid, a văzut pentru prima dată picturi semnate de Velázquez, Zurbarán și Goya, care aveau să-l influențeze foarte mult. În același an familia s-a mutat la Barcelona, pe calle Cristina. Aici, tatăl lui Picasso urma să predea la Academia de Arte Plastice „La Lonja”. Se pare că Picasso a susținut toate examenele pentru intrarea la academie într-o singură zi și a fost admis. La expoziția din 1896 de la Barcelona, lucrarea sa *Prima comuniune* (1895–1896; Muzeul Picasso, Barcelona) a fost expusă alături de picturile celor care vor deveni prietenii de la taverna Els Quatre Gats: Santiago Rusiñol, Ramón Casas și Isidro Nonell. Realizată în stil academic, dramatismul lucrării părea uluitor pentru un copil de cincisprezece ani – albul imaculat al rochiei de comuniune în contrast cu sobrietatea decorului –, și astfel tânărul pictor s-a făcut imediat remarcat.

În această etapă, Picasso desena cu fervoare, făcând portrete ale prietenilor și ale familiei. În anul următor, a doua sa mare lucrare academică, *Știință și caritate* (1897; Muzeul Picasso, Barcelona), a fost expusă la Madrid, în timpul expoziției naționale din iunie, iar apoi a câștigat o medalie de aur într-o competiție de la Málaga. Prima lui expoziție personală a avut loc în februarie 1900, în Sala Gran din taverna Els Quatre Gats, iar tânărul pictor a avut parte de întreaga susținere a prietenilor săi de acolo. Printre mulți alții, s-a numărat și Ricardo Canals, care, împreună cu soția

lui, i-a fost foarte bun prieten lui Picasso și la Paris – legăturile dintre Barcelona și Paris erau frecvente, mai ales pentru Picasso. Se reîntorcea la tavernă oricând se afla în Barcelona, între călătoriile la Paris, și chiar și când, în cele din urmă, s-a mutat în Franța, în 1904. Era căminul său artistic.

Els Quatre Gats, fondată în 1897, era situată în Casa Martí, pe calle Montsió nr. 3, lângă Portal del Angel („Es serveix beure y menjar a totes hores“/„Aici se mănâncă și se bea la orice oră“). Numele, care înseamnă în catalană „doar câțiva oameni“, era și o referință la „cele patru pisici“, adică la Pere Romeu, Santiago Rusiñol, Ramón Casas și Miguel Utrillo, cărora le plăcea restaurantul parizian Le Chat Noir sau Pisica neagră, și unde Utrillo pusesese în scenă spectacole de umbre – *les ombres japonaises* – cu figurine. Conceptul lui Picasso pentru cele două pisici de metal suspendate pe post de siglă la intrare sugera cu ingeniozitate patru pisici, fiind pictate cu gri pe o parte și cu negru pe cealaltă. Prima invitație către public a lui Rusiñol suna astfel:

Acest popas este un han pentru cei deziluzionați; este un ungher plin de căldură pentru cei ce tânjesc după acasă; este un muzeu pentru cei ce caută iluminările sufletului; este o tavernă și un popas pentru cei care iubesc umbra fluturilor și extractul unui ciorchine de struguri; este o berărie gotică pentru iubitorii nordului și un patio andaluz pentru iubitorii sudului; este un loc pentru vindecarea neajunsurilor secolului nostru și un loc al prieteniei și al armoniei pentru aceia care intră aplecându-se sub boltele casei.³

Els Quatre Gats a fost căminul mișcării artistice moderniste, din anii 1890, influențată de pictorii parizieni din Montmartre din perioada numită *fin de siècle* (finele secolului): Toulouse-Lautrec, Erik Satie și artiștii nabiști. Picasso va reveni întotdeauna la această tavernă și la prietenii de acolo. Ramón Casas a pictat muralul uriaș cu cicliștii pe peretele stâng de la intrarea în Els Quatre Gats, în care s-a inclus și pe el, și pe proprietarul tavernei, celebrul Père Romeu. (Timp de mulți ani, bicicleta a fost înlocuită de un automobil, dar, în 2004, bicicleta a revenit.) Picasso fusese adus în tavernă în 1898 de Manuel Pallarés, pe care îl cunoscuse în La Lonja și care i-a devenit „ghid în Barcelona”. Mai important, Pallarés era din satul de munte Horta del Ebro, unde l-a invitat pe Picasso și unde acesta avea să picteze primele lucrări cubiste, la sfârșitul anilor 1890: „Tot ceea ce știu, am învățat în satul lui Pallarés”.⁴

De fiecare dată când se reîntorcea la Barcelona, Picasso urma aceeași rutină. Ajungea la atelier la ora 11, la prânz mergea la Els Quatre Gats, lua masa cu numeroșii lui prieteni, delectându-se în conversații prelungite, revenea la atelier, iar când era timpul să plece acasă, se mai oprea pe drum la diferite restaurante de pe faimosul bulevard pietonal La Rambla. Apoi noaptea ieșea din nou să-și întâlnească prietenii. Amicii lui făceau parte din avangardă, fiind exact la polul opus față de conservatorismul Bisericii Catolice, al cărei cel mai de seamă reprezentant era vizionarul Antoni Gaudí, arhitectul catedralei Sagrada Familia și al Parcului Güell. Aceasta a fost perioada revitalizării catolicismului în Europa: în Franța, excentricul Joris-Karl Huysmans, autor al insolitului roman despre un estet sensibil, *În răspăr*

(*À rebours*), și care scria despre ritualuri satanice, s-a reîntors în 1894 la Biserica Catolică și a devenit oblat benedictin. Picasso a reușit, la un moment dat, să împace catolicismul și tradițiile anticlericale.

Coperta meniului pentru *Els Quatre Gats*, cu titlul *4 Gats: Menestra* (mâncare), e cea mai apreciată lucrare tipărită a lui Picasso din acea perioadă: înfățișează exteriorul gotic catalan al tavernei, cu o stilizare a contururilor care conferă un aspect plăcut și care atrage imediat privirile. Un arbust mic, încadrat în partea de jos-stânga, se oprește acolo unde încep pantalonii lungi în carouri, eleganți, ai clientului din primul plan, în timp ce jobenul, cotul stâng și bastonul se odihnesc pe masă, chiar lângă halba de bere din mâna sa dreaptă. Toată această compoziție ilustrează conceptul localului, *cerveseria-taverna-hostal* (berărie-tavernă-han), într-o manieră extrem de modernă și distinctivă. Faimosul poet Rubén Darío a vizitat taverna în 1898 și a fost în mod special impresionat de spectacolul de păpuși, *Putzinel-lis*, organizat de Miguel Utrillo (care, împreună cu iubita lui, pictorița franceză Suzanne Valadon, a frecventat mai târziu *Le Lapin Agile* în Montmartre, care a devenit unul dintre localurile preferate din Paris ale lui Picasso).

Prima expoziție individuală organizată la *Els Quatre Gats* a fost cea a pictorului Ramón Pichot, cel mai apropiat prieten spaniol al lui Picasso și cel care îl găzduia atunci când se întorcea de la Paris în Barcelona. În luna care a urmat expoziției lui Picasso, a fost organizată o altă expoziție individuală, cea a lui Carles Casagemas, prietenul lui Picasso. Ca spațiu de expoziție, taverna era locul perfect, căci doar după

vizionarea tablourilor din „sala mare” sau, mai apoi, a spectacolului de marionete (deasupra era atârnată o pancartă informativă despre importanța mâncării și a vinului: „l’home que be vulga viure, Bons aliments y molt riure” – „cel ce bea vrea să trăiască bine, să mănânce bine și să râdă mult”, în catalană) ajungea publicul – de obicei încântat și într-o dispoziție bună – să se delecteze cu mâncăruri. Specialitățile bucătarului includeau cod pe platou de lemn (*bacalao a la viscaina*) și burtă preparată în stil catalan (*tripa a la catalana*), servite de ospătari în uniforme negre cu șorturi albe și savurate în mijlocul coloanelor, arcadelor, picturilor în stil modern și al schițelor care acopereau pereții.

Pe lângă tavernă, Els Quatre Gats publica și reviste avangardiste: *Quatre Gats*, în catalană, iar apoi, din 1889 până în 1903, *Pel y Ploma*, în al cărei număr din iunie 1901 a apărut și Picasso, așa cum avea să o facă și în viitoare reviste moderniste catalane, ca *Juventud* (1900–1906). Împreună cu prietenul său scriitorul Francisco Asis de Soler, Picasso a publicat în 1901 propria revistă de artă la Madrid, numită *Arte Joven*. Era concepută după modelul revistei *Pel y Ploma* și includea un desen de-al lui Picasso, precum și lucrări ale artiștilor și scriitorilor pe care cei doi redactori îi cunoscuseră la Café Madrid, locul de *tertulia*. Revista includea scrieri ale lui Pio Baroja și ale lui Miguel de Unamuno, membri ai renumitei „generații ’98” – dar a avut viață scurtă, numai din martie până în iunie. Els Quatre Gats a rezistat din 1897 până în iulie 1903, când mulți dintre pictorii moderniști au plecat la Paris. Influența Barcelonei e însă clară în perioada albastră a lui Picasso, când acesta a